

Піонтковський-Вихватень Богдан

кандидат педагогічних наук, магістр психології,
груповий психоаналітик, психолог-екофасилітатор, психолог,
Центр допрофесійної підготовки та обдарованої учнівської молоді,
Навчально-наукового інституту розвитку освіти,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

bohdan.piontkovskyi@npp.nau.edu.ua

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛИ-ЛАБОРАТОРІЇ НАУКОВОЇ УСТАНОВИ

***Анотація.** У статті розглядаються сутність і специфіка діяльності школи-лабораторії наукової установи та основні її принципи. Висвітлено головні суперечності у діяльності школи-лабораторії, від подолання яких значною мірою залежить подальша розбудова даних закладів освіти. Представлено ідеї та зміст діяльності школи-лабораторії.*

***Ключові слова:** школа-лабораторія, наукова установа, диференціація, демократизація, гуманітаризація.*

***Annotation.** The article examines the essence and specifics of the school-laboratory activity of the scientific institution and its main principles. The main contradictions in the activity of the laboratory school are highlighted, the further development of these educational institutions largely depends on overcoming them. Ideas and content of school-laboratory activities are presented.*

***Key words:** school-laboratory, scientific institution, differentiation, democratization, humanitarianization.*

Вступ. У сучасній філософії, психології, педагогіці накопичено значний об'єм знань про формування освіти з урахуванням психологічних, фізіологічних, педагогічних потреб особистості. Вони висвітлені у роботах С. Гончаренко, І. Зязюна, В. Моляко, В. Синявського, Н. Літвиної, Е. Егорової та інших. Проблема ця актуальна і в зарубіжній педагогіці, що знайшла своє відображення у працях авторів Ф. Вольфа, Й. Гардера, І. Джонсона, Є. Меймана, які вивчали особливості формування мережі закладів нового типу.

Філософія створення школи-лабораторії передбачає формування: почуття шанування своєї Батьківщини; національної свідомості, гідності, честі; розуміння проблеми, що стоять перед державою і світовою цивілізацією, уявлення про множинність образу світу; здатність неупереджено сприймати інші культури, що посилюють культуротворчу функцію освіти; системного мислення, діяльнісного, ненасильницького, відповідального ставлення до розв'язання проблем співробітництва, країни, світу [1].

Мета статті - розглянути сутність і специфіку діяльності школи-лабораторії наукової установи та основні її принципи.

Результати дослідження. Методи дослідження не можна розглядати позаісторично, ігноруючи сучасний етап соціального розвитку суспільства, таку можливість надає тільки конкретно-історична практика, її ґрунтовне знання. Розгляд ідей та змісту діяльності школи-лабораторії педагогічно обумовлено сукупністю загальнопедагогічних специфічних умов, для об'єктивного вивчення яких потрібна спільність у часі і просторі.

Відхід від уніфікованої системи освіти в Україні, історично, проявляється у появі шкіл нового типу, а це призводить, в свою чергу, до появи закладів освіти, які систематично розвиваються в результаті експериментально-дослідницької діяльності. Одним із різновидів таких закладів освіти є школи-лабораторії наукових установ. Ідея їх створення у педагогічній практиці на початку 90-х років виникла в результаті логічного розвитку шкіл нового типу –

ліцеїв, коледжів, колегіумів, які тісно співпрацюють з науковими установами та організаціями.

Такі заклади освіти, як у минулому столітті так і сьогодні, називаються інноваційними, вони забезпечують експериментально-дослідницьку діяльність педагогічного колективу, спрямовану на підвищення ефективності навчально-виховного процесу, виступають зв'язуючою ланкою між педагогічною наукою і практикою.

На сьогодні, Навчально-науковий інститут розвитку освіти НАУ має співпрацю з рядом ЗЗСО м. Києва.

Слід навести перелік основних обов'язків за угодою про співпрацю НАУ та ЗЗСО:

- організувати і забезпечити поглиблене вивчення навчальних дисциплін і підготовку учнів закладів до ЗНО/НМТ на підготовчому відділенні громадян України Навчально-наукового інституту розвитку освіти Університету;

- сприяти професійному становленню учнів;

- створювати умови для творчого зростання учнівської молоді в Навчально-науковому інституті розвитку освіти. Брати участь в організації навчальної і науково-методичної діяльності Закладу;

- надавати безкоштовну методичну допомогу Закладу у проведенні лекцій, вебінарів, бесід, консультацій, виступів перед учнями та їхніми батьками;

- проводити на безоплатній основі для учнів Закладу спільні освітні, наукові та профорієнтаційні заходи (проекти): «Пробне ЗНО/НМТ», «Всеукраїнські учнівські олімпіади», «Літня школа», Всеукраїнська науково-практична конференція «Формування компетентностей обдарованої особистості в системі позашкільної та вищої освіти», міжнародна конференція «Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній заклад середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти», міжнародна конференція «Дистанційна освіта в Україні: інноваційні нормативно-правові педагогічні аспекти», Освітній марафон «Навчання і розвиток», Дні науки, Дні

професій, вебінари для старшокласників та освітян, профорієнтаційне опитування, навчальні екскурсії, майстер-класи, наукові лекції, спецкурси тощо;

- залучати учнів, викладачів до участі в конференціях, семінарах, вебінарах, круглих столах тощо, що проводяться в Університеті;
- організовувати проведення Дня відкритих дверей на базі Університету, проведення заходів (проектів) на базі Університету та Закладу;
- проводити спільні заходи (проекти) із Закладом у Державному музеї авіації, Центрі культури та мистецтва, Науково-технічній бібліотеці, спортивному комплексі, на факультетах Університету;
- забезпечувати зв'язки між органами самоврядування Закладу зі студентською радою Університету;
- встановлювати ділові стосунки та обмін досвідом роботи між методичною радою Закладу, кафедрою базових та спеціальних дисциплін та профільними кафедрами Університету;
- забезпечувати участь науково-педагогічного складу Університету до керівництва науково-дослідницькими роботами учнів [2].

Школа-лабораторія наукової установи чи декількох наукових установ і організацій – це такий середній заклад освіти, який системно експериментує соціально-значущі освітні нововведення.

Однак, ні одна із існуючих шкіл-лабораторій не фінансується за рахунок наукової установи і не утримується на її балансі.

Основна мета діяльності школи-лабораторії полягає у реалізації соціально-педагогічних ініціатив, спрямованих на створення нової практики освіти, яка відрізняється від існуючої змістом, організаційною структурою, технологічними та матеріально-технічними нововведеннями, системою управління.

Для досягнення цієї мети передбачається реалізація таких завдань, як:

- розробка та апробація нових концепцій та ідей, спрямованих на оновлення і поглиблення змісту навчально-виховного процесу;

- пошук раціональних форм та методів навчання і виховання учнів
- удосконалення навчально-виховного процесу, методичної та організаційної роботи;
- проведення пошуку та експериментальних досліджень спрямованих на розробку, апробацію і впровадження у навчально-виховний процес технологічних нововведень;
- узагальнення та поширення елементів прогресивного педагогічного досвіду.

Центр допрофесійної підготовки та обдарованої учнівської молоді регулярно виставляє на YouTube каналі наукові лекції для педагогів та учнівської молоді з метою реалізації зазначеної мети школи-лабораторії [3].

Основні принципи діяльності школи-лабораторії відповідають пріоритетним принципам освіти в цілому, це: демократизація, гуманізація, диференціація, гуманітаризація, впровадження нових технологій навчання і виховання, індивідуалізація навчання.

Демократизація – одна із провідних ідей державотворення суверенної України. Це – народовладдя, форма організації суспільства, форма управління колективом. Однією із характерних ознак демократії є рівність і свобода.

Демократизація освіти передбачає забезпечення умов розвитку та саморозвитку особистості, як соціального індивіда, який розглядається з боку його суттєвих соціально-значущих якостей [4].

Школи-лабораторії почали створюватись у період становлення державності України, коли на передній план виступають питання активізації людського фактору. У зв'язку з цим великого значення набуває гуманізація навчально-виховного процесу і управління ним. Саме дух взаєморозуміння, співробітництва і взаємоповаги вчителя і учнів відрізняють кращі педагогічні колективи.

Найважливішим засобом гуманізації навчально-виховного процесу є формування «суб'єкт-суб'єктних» педагогічних взаємин у системі «учень-учитель».

До гуманної школа повинна йти, розвиваючи демократичну єдиноначальність і творчу колегіальність, постійно підвищувати і вдосконалювати професійну компетентність педагогічного колективу, його культуру і ерудицію, шляхом ознайомлення і використання у практиці нових досягнень науки.

Диференціація (індивідуальний підхід) передбачає облік рівня підготовки учнів: їх працелюбство, темп і режим роботи, інтереси і здібності, творчі можливості і рівень самостійності.

Дидактичним засобом гуманізації шкільної освіти стала диференціація навчання, яка дозволила відійти від зрівнювальної одноманітності як змісту навчання (профільна диференціація), так і вимог до результатів навчання (рівнева диференціація). Диференціація вимог до учнів дає можливість максимально врахувати інтереси кожного учня в опануванні предметів, що вивчаються.

Гуманітаризація освіти передбачає рішучий поворот освіти до особистості учня, забезпечення максимально сприятливих умов виявлення та розвитку його задатків і здібностей та прийняття його особистісних цілей і запитів. Вона обумовлена необхідністю формування переконань, активної життєвої позиції.

Основою гуманітаризації освіти є модернізація змісту, форм та методів навчання, які б забезпечили розвиток усної і писемної державної мови, розуміння людей інших часів і народів, формування мислення, людського ставлення до природи.

Важливого значення набувають інноваційні процеси, що відбуваються в системі освіти, тобто процеси пов'язані з нововведенням. Дослідження нового – це засіб подолання суперечностей між досягнутим рівнем педагогічного процесу і новим складним завданням, яке належить розв'язати. Школа-лабораторія, яка систематично експериментує та апробує досягнення педагогічної науки, сучасних інноваційних технологій і виховних систем весь час знаходиться у стані реалізації даної суперечності.

Головні суперечності у діяльності школи-лабораторії, від подолання яких значною мірою залежить подальша розбудова даних закладів освіти полягають у наступному:

- Між докорінними соціально-економічними змінами, що відбуваються в Україні і відсутністю адекватних перетворень у середньому закладі освіти. На жаль на сьогодні жодний заклад загальної середньої освіти неспроможний повністю підготувати учня до здачі «Національного мультипредметного тесту».

- Між прагненням дійти до кожної дитини, виявити і сформувати інтелектуальну еліту держави і педагогічною неспроможністю (теоретичною і методичною) розв'язати це державне замовлення в умовах масового, типового навчання, особливо в режимі online-освіти;

- Між змінами, що відбулися у структурі особистості сучасного школяра, наявністю інноваційних технологій навчання та виховання і консервативними, у своїй більшості, змістом, організацією, формою і методами діяльності педагогічних колективів;

- Між цілісністю процесу формування особистості і відсутністю навчально-дослідницького виховного середовища, розрізненими виховними впливами на неї дошкільних закладів, шкіл, сім'ї, соціуму в цілому.

Зміст названих суперечностей розкриває умови функціонування і розвитку експериментальних закладів освіти, в тому числі шкіл-лабораторій, де цілеспрямовано відпрацьовуються інноваційні ідеї, теорії, технології [5].

Цілеспрямований підхід до конструювання моделі школи-лабораторії дозволив обґрунтувати *такі загально-педагогічні умови функціонування і розвитку загальноосвітніх шкіл, як:*

- цілеспрямований розвиток школи-лабораторії наукової установи на основі демократичної єдності й творчої колегіальності в керівництві діяльністю;

- постійне вивчення, відбір та впровадження освітніх систем з метою апробації нових теорій, ідей, технологій навчання та виховання.

Становлення системи освіти, в якій функціонують школи-лабораторії, виходить на якісно новий рівень існування, пов'язаний з формуванням творчої особистості учня і вчителя. Завданням освіти є формування в учнів уяви про трьохвимірний просторово-часовий континуум змінних і динамічних процесів, явищ природи, суспільства, який дає більш глибокі і систематизовані знання про буття, розвиток, структуру і сутність. Це завдання досягається шляхом вивчення основ діалектики і логіки на прикладах окремих наук, вивчення про єдність у структурі психічного, основи уявлення про єдність і сутність [6].

Виконання мети сучасної освіти забезпечується розширенням кола предметів, що вивчаються; посиленням уваги до аналізу багатоаспектності розуміння; складності і актуальності у розв'язанні життєво важливих проблем на рівні особистості і соціальних інститутів, систем.

Філософія створення школи-лабораторії передбачає формування:

- почуття шанування своєї Батьківщини;
- національної свідомості, гідності, честі;
- розуміння проблеми, що стоять перед державою і світовою цивілізацією, уявлення про множинність образу світу;
- здатність неупереджено сприймати інші культури, що посилюють культуротворчу функцію освіти;
- системного мислення, діяльнісного, ненасильницького, відповідального ставлення до розв'язання проблем співробітництва, країни, світу.

Висновки. Методи дослідження не можна розглядати позаісторично, ігноруючи сучасний етап соціального розвитку суспільства. Таку можливість надає тільки конкретно-історична практика, її ґрунтовне знання. Розгляд ідей та змісту діяльності школи-лабораторії педагогічно обумовлено сукупністю загальнопедагогічних специфічних умов, для об'єктивного вивчення яких потрібна спільність у часі і просторі.

Основні ідеї Концепції школи-лабораторії полягають у:

- основному завданні створення школи-лабораторії (розробка, експериментування, апробація, впровадження нових педагогічних технологій у навчально-виховний процес);

- загальній цілі (об'єднання творчих зусиль педагогічного колективу на розбудову національної школи, формування творчої особистості, надання високого рівня освіти, формування в учасників навчально-виховного процесу вміння вести науково-дослідну діяльність);

- завданнях діяльності (апробацію нових навчальних планів, програм, підручників, посібників, наочних приладів, технічних засобів навчання, дослідження напрямків формування морального, духовного, фізичного розвитку особистості, розповсюдження педагогічних інновацій);

- структурі школи-лабораторії (управління, наукове, методичне, кадрове та матеріально-технічне забезпечення, експериментальний характер діяльності);

- змісті освіти школи-лабораторії (обов'язкове вивчення державного компонента, профільне та розвивальне навчання з широким залученням науковців).

Основні ідеї Положення про школу-лабораторію наукової установи визначають зміст і специфіку її діяльності.

Зміст діяльності школи-лабораторії полягає у системному експериментуванні, апробуванні і впровадженні соціально-значущих освітніх нововведень у організаційній структурі діяльності, змістовій модернізації навчально-виховного процесу, технологічних нововведеннях та матеріально-технічному забезпеченні функціонування школи-лабораторії.

Специфіка діяльності школи-лабораторії наукової установи полягає у:

- наявності засновника;
- формуванні інноваційної культури навчально-виховного закладу та інноваційного потенціалу його учасників;
- застосуванні новітніх навчально-виховних та управлінських технологій;
- наявності у штатному розписі посади заступника директора з науково-методичної роботи;

- появі колегіальної ради школи-лабораторії, експертної ради;
- появі науково-методичних кафедр їх керівників і наукових консультантів;
- введенні статусу «учитель-експериментатор», «учень-академіст».

Школа-лабораторія наукової установи характеризується систематичною експериментально-дослідницькою діяльністю і створює умови для всебічного розвитку особистості. В системі освіти вона виступає творчою лабораторією для експериментування та апробації педагогічних ідей, теорій і технологій з наступним впровадженням їх у роботу ЗЗСО України.

Список використаних джерел

1. Федорова Н.Ф. Організаційно-педагогічні умови діяльності школи-лабораторії наукової установи / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, спеціальність 13:00:01 – теорія та історія педагогіки. Київ : 1999.
2. Угода про співпрацю між Національним авіаційним університетом та ЗЗСО. - Київ : НАУ, 2024.
3. YouTube канал ННІРО. URL: <https://cutt.ly/3vsVF2W> (дата звернення: 29.02.2024).
4. Островерхова Н.М. Теоретико-методологічні засади аналізу якості уроку як педагогічної системи : автореф. дис. д-ра пед. наук : 13:00:09. – Київ : Ін-т педагогіки НАПН України, 2010. 40 с.
5. Севастюк М.С. Демократизація освітнього процесу в професійній підготовці майбутнього вчителя / DSpace Home. *Наукові часописи Університету. Серія 05. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2021. Вип. 83. 2021. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/> (дата звернення: 29.02.2024).
6. Сидоренко В.В. Нова українська школа: концептуальні орієнтири: *матеріали методологічного семінару з онлайн-трансляцією «Освітньо-філософські засади Нової української школи»*, 18 жовтня 2017 року, м. Київ. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/708457/> (дата звернення: 29.02.2024).